

NIERÓWNOŚCI I UBÓSTWO EKONOMICZNE NA OBSZARACH WIEJSKICH W POLSCE

Małgorzata Raczkowska, Joanna Wrzesińska-Kowal

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik Katedry: dr hab. Alina Daniłowska, prof. SGGW

Słowa kluczowe: dochód, nierówności dochodowe, ubóstwo, obszary wiejskie
Key words: income, income inequality, poverty, rural areas

JELcode: D31, P36, P46

S y n o p s i s. Celem badań było przedstawienie problemów zagadnienia nierówności i ubóstwa ekonomicznego na obszarach wiejskich w Polsce w latach 2010-2016. Przyjęto hipotezę badawczą zakładającą, iż wysoki poziom nierówności dochodowych prowadzi do wysokiego poziomu ubóstwa relatywnego. Wyniki badań pokazały, iż pomiędzy nierównościami dochodowymi mierzonymi współczynnikiem Giniego a ubóstwem relatywnym na obszarach wiejskich istnieje silna dodatnia zależność. Nie zaobserwowano natomiast żadnego związku pomiędzy zmiennymi dla grupy zawodowej rolników. Można zatem przyjąć, że wzrost nierówności dochodowych na obszarach wiejskich powoduje wzrost ubóstwa relatywnego, ale zależność ta nie dotyczyła ludności, której głównym źródłem utrzymania było gospodarstwo rolne.

WPROWADZENIE

Zjawisko nierówności było obecne w historii społeczeństw od zawsze. Już w starożytności Arystoteles rozważał: *Fakt równości majątku u obywateli przedstawia niewątpliwie pewne korzyści przez to, że nie są oni tak skłonni do zamieszek wewnętrznych, ale, prawdę powiedziawszy, są one wcale niewielkie. Ludzie wybitniejsi mogą się bowiem oburzać, że równość taka jest poniżej ich godności, stąd też często, jak pokazuje doświadczenie, zrywają się do powstań i zaburzeń* [Arystoteles 2004, s. 59].

Z zacytowanego fragmentu wynika, że istnienie nierówności w społeczeństwach jest nieuniknione i często pożądane. Dystrybucja dóbr stanowi podstawę tego różnicowania, które jest uniwersalną cechą wszystkich społeczeństw. Zmianie podlegają jedynie cechy jednostki decydujące o jej położeniu społecznym: sytuacja materialna, miejsce zamieszkania, umiejętności, wykształcenie, wyznawana religia itp.

Pojawianie się i pogłębianie nierówności dochodowych w wymiarze krajowym i globalnym ma istotne znaczenie dla dobrobytu jednostki, ale też całego społeczeństwa. Systemowa analiza nierówności jest więc ważnym i potrzebnym instrumentem polityki społeczno-gospodarczej. Poznanie wielkości oraz rozkładu nierówności jest kluczowe

w przeciwdziałaniu i zwalczaniu problemów społecznych, w tym ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Badania miały na celu identyfikację i ocenę zależności między nierównościami dochodowymi a poziomem ubóstwa ekonomicznego na obszarach wiejskich¹ w Polsce. W celu realizacji celu przyjęto następującą hipotezę badawczą: wysoki poziom nierówności dochodowych zwiększa poziom ubóstwa relatywnego na obszarach wiejskich.

Zastosowane metody to analiza i ocena treści raportów, opracowań, literatury przedmiotu oraz danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Analizą objęto wtórne dane z badań budżetów gospodarstw domowych GUS dotyczące poziomu nierówności oraz stopy ubóstwa w Polsce ogółem i na obszarach wiejskich. Zakres czasowy badań obejmował lata 2010-2016.

ŹRÓDŁA DANYCH I METODY BADAŃ

Przyjmując uproszczone założenia dla potrzeb tego artykułu i uzależniając nierówności oraz ubóstwo jedynie od ekonomicznych aspektów, do analizy wykorzystano współczynnik Giniego oraz stopę ubóstwa relatywnego.

Współczynnik Giniego wskazuje różnicę bezwzględną między dochodami losowo wybranej pary podmiotów (np. gospodarstw domowych) w stosunku do średniego dochodu. Wartości wskaźnika mieszczą się w przedziale [0, 1]. Przy założeniu, że wartości dochodów uporządkowane są rosnąco, współczynnik Giniego wyznaczany jest wzorem:

$$G = \frac{1}{2N^2\bar{y}} \sum_{i=1}^N (y_i - \bar{y})r_i \quad (1)$$

gdzie: N – liczba podmiotów w populacji, y_i – dochód i -tego gospodarstwa, \bar{y} – średni dochód gospodarstw w populacji, r_i – ranga przypisana do dochodu i -tego gospodarstwa.

Większa wartość G świadczy o dużym zróżnicowaniu dochodów, mniejsza o dystrybucji zbliżonej do równości. O niskim rozwarstwieniu dochodowym społeczeństwa można mówić, gdy wartość współczynnika Giniego jest mniejsza niż 0,30. Współczynnik Giniego zawierający się w przedziale 0,30-0,45 obrazuje średnie dysproporcje dochodów – w takim przypadku występuje znaczna grupa ludzi wykluczonych społecznie. Poziom współczynnika Giniego powyżej 0,45 charakteryzuje społeczności o wysokim rozwarstwieniu dochodowym [Panek 2011].

W ustalaniu relatywnej granicy ubóstwa gospodarstwo domowe traktowane jest jako ubogie, gdy jego dochód jest mniejszy od pewnej stałej części mediany lub średniej arytmetycznej rozkładu dochodów lub wydatków całej populacji gospodarstw domowych [Peichl i in. 2008]. W Polsce w badaniach prowadzonych przez GUS stosuje się m.in. linię ubóstwa stanowiącą 50% przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych w przeliczeniu na jednostkę ekwiwalentną według skali OECD.

W metodzie stałej części średniej arytmetycznej ubóstwo traktuje się jako kategorię całkowicie względną. Granica ubóstwa wzrasta proporcjonalnie do wzrostu wartości

¹ Pojęcia „wieś”, „obszary wiejskie”, „tereny wiejskie” w pracy używane są zamiennie.

średniej arytmetycznej rozkładu wydatków. Procent gospodarstw domowych ubogich zmienia się wyłącznie na skutek zmian rozkładu dochodów lub wydatków. Z racji swoich właściwości oraz zasięgu wskaźniki tworzone na podstawie podejścia relatywnego nie są często traktowane jako mierniki ubóstwa, lecz nierówności dochodowych [Rusnak 2011].

W celu stwierdzenia zależności między nierównościami dochodowymi a poziomem ubóstwa, zastosowano analizę danych zastanych oraz analizę korelacji.

NIERÓWNOŚCI I UBÓSTWO – UJĘCIE TEORETYCZNE

Zgodnie z koncepcją Amartya Sena można przyjąć, że *sila słowa „nierówność” i nasze zainteresowanie tym pojęciem wynika z powiązanego z nim znaczenia i nie mamy swobody, aby definiować ją czysto arbitralnie*, nierówność jest bowiem pojęciem złożonym i wielopłaszczyznowym [Sen 2000, s. 98]. Nierówności mogą dotyczyć m.in. władzy, prestiżu i szacunku, stylu życia, sfery kultury, bogactwa, wykształcenia. Są to tzw. wartościowe dobra, które rzadko są w społeczeństwach rozdzielane po równo [Domański 2007].

W dyskursie naukowym można odnaleźć różnorodne definicje nierówności. Większość z nich odwołuje się do nierównego podziału dóbr materialnych i niematerialnych w społeczeństwie. Przykładowo Norman Goodman przejrzysto definiuje nierówności jako *różnice między jednostkami wynikające z nierównego rozdzielania dóbr przez społeczeństwo, ale także z tego, że pewne osoby pracują ciężiej od innych lub wybrały zawód czy karierę zapewniającą więcej władzy niż inne* [Goodman 1988, s.125]. Jarosław Klebaniuk nierówności określa bardziej ogólnie, ujmując je jako *różnice w dostępie do szeroko rozumianych dóbr, które wydają się być niemożliwym do usunięcia atrybutem relacji międzygrupowych* [Klebaniuk 2007, s. 13].

Nierówności znajdują odzwierciedlenie w różnych aspektach życia ludzi i tworzonych przez nich społeczeństw. Mogą pojawiać się zarówno w płaszczyźnie społecznej, ekonomicznej, środowiskowej, jak i w politycznej, kulturowej czy psychologicznej. W literaturze istnieje wiele klasyfikacji i podziałów nierówności, które nawzajem się uzupełniają. Do celów analitycznych najczęściej przyjmuje się podział na nierówności: społeczne, polityczne oraz ekonomiczne.

Nierówności społeczne dotyczą sytuacji, gdy ludzie są nierówni sobie nie z racji jakichkolwiek cech cielesnych czy psychicznych, lecz z powodu ich przynależności do różnych grup albo zajmowania różnych pozycji społecznych [Sztompka 2002]. Anna Zachorowska-Mazurkiewicz określa nierówności społeczne jako *sytuację, w której poszczególne jednostki nie mogą w pełni korzystać z przywilejów dostępnych innym lub także, że są wprost inaczej (gorzej) traktowane tylko ze względu na przynależność do pewnej grupy bądź kategorii społecznej* [Zachorowska-Mazurkiewicz 2011, s. 12]. Nierówności społeczne odnoszą się więc do sytuacji, gdy dane osoby różnią się między sobą z powodu swojego członkostwa w odmiennych grupach bądź z powodu pełnienia odmiennych stanowisk społecznych.

Nierówności polityczne oznaczają brak absolutnej równości ludzi względem prawa, czyli pewni ludzie lub pewne grupy osób są ponad prawem, a także nie występuje równość w statusie obywatelskim. Występuje ona również wówczas, gdy społeczeństwo

obywatelskie zupełnie nie istnieje. W takiej sytuacji jedynie pewna grupa ludzi sprawuje władzę absolutną, niekontrolowaną zarówno przez prawo, jak i przez opinię publiczną [Bolejko 2014].

Nierówności ekonomiczne odnoszą się podziału dochodów, własności, zatrudnienia, ale również warunków bytowych w określonej zbiorowości społecznej. Według Thomasa Piketty, nierówności ekonomiczne składają się z trzech obszarów, tj. z nierówności dochodów z pracy, z nierówności płynących z własności kapitału i czerpanych z niego dochodów oraz relacji pomiędzy powyższymi wielkościami. Jak zauważył T. Piketty, mogą istnieć społeczeństwa, w których nierówności w posiadaniu kapitału są bardzo duże, podczas gdy nierówności wynikające z dochodu uzyskiwanego z pracy są niezauważalne lub w społeczeństwach może występować kompletnie odwrotna sytuacja. Jednak na wielkość nierówności dochodowych największy wpływ mają relacje zachodzące pomiędzy nierównościami dochodów z pracy a dochodów z kapitału. Nierówność wynikająca z dochodów jest tym większa, im większy jest związek pomiędzy jej składowymi. Natomiast w społeczeństwach, w których ludzie rozporządzają ogromnymi dochodami z posiadanego kapitału korelacje te są niewielkie lub wręcz ujemne. Uzasadnieniem tego jest fakt, iż osoby utrzymujące się z wypracowanego majątku mogą sobie pozwolić na niewykonywanie prac zarobkowych. Istnieje jednak jedna prawidłowość, tzn. nierówności dochodowe dotyczące kapitału są zawsze większe niż nierówności dochodowe wynikające z pracy. Można zatem przyjąć, że dochody uzyskiwane z kapitału są bardziej rozbieżne niż dochody uzyskiwane z pracy [Piketty 2015].

Ludzie różnią się pod względem ilości wykonywanej pracy, produktywności posiadanej ziemi oraz posiadanych zdolności, co rzutuje na ich marginalną produktywność i w konsekwencji na osiągnięty dochód [Mises 1949]. Nierówności dochodowe występują w sytuacji, kiedy dochody uzyskiwane przez poszczególne osoby, gospodarstwa domowe lub grupy społeczne są niejednakowe, tzn. pewne gospodarstwa dysponują większymi dochodami niż pozostałe, a w konsekwencji mogą w większym stopniu korzystać z wytwarzanych w gospodarce dóbr i usług [Domański 2007, s.125]. Nierówność rozkładu dochodów oznacza zatem odchylenie rozkładu dochodów od rozkładu egalitarnego, tzn. takiego rozkładu, w którym każda jednostka dysponuje takim samym dochodem [Panek 2016].

Nadmiernie wysokie nierówności dochodowe mogą negatywnie wpływać na poziom ubóstwa. Wzrost nierówności dochodowych często wiąże się z powiększeniem skrajnych wartości rozkładu dochodów, a więc wzrostem liczby osób o najniższych dochodach, często niewystarczających na życie na minimalnym poziomie. Bycie ubogim w społeczeństwie dużych rozbieżności może spowodować, że doświadczenie niedostatku będzie się wydawać szczególnie dotkliwie osobom nim dotkniętym. Wzmocnia się tym samym subiektywne poczucie ubóstwa i deprywacji. Z drugiej strony, radykalne niwelowanie nierówności może spowodować szkodę dla użyteczności całkowitej, pogorszyć sytuację całego społeczeństwa czy naruszać prawa jednostki [Nagel 1997]. Mierzenie nierówności dochodowych wpisuje się w badania zasięgu ubóstwa. Jednak sam aspekt dochodowy jest niewystarczającym przejawem określenia poziomu życia, co ma przełożenie na rozszerzenie badań chociażby o zjawisko wykluczenia społecznego [Mikula 2016].

Zjawisko ubóstwa, podobnie jak nierówności, jest pojęciem wielowymiarowym i różnorodnie definiowanym. Jedną z najstarszych definicji ubóstwa pochodzi z 1901 roku, kiedy to Benjamin Seebohm Rowntree określił ubóstwo jako *niemożność zaspokoje-*

nia podstawowych potrzeb życiowych [Błaszczak-Przybycińska 1990, s. 10]. Autor w tej definicji odwołał się jedynie do egzystencjonalnych, materialnych potrzeb człowieka. Z biegiem lat zakres potrzeb podstawowych ulegał rozszerzeniu i tym samym definicje ubóstwa podlegały modyfikacji. Przełomem okazały się nowatorskie założenia A. Sena, według których w definiowaniu ubóstwa powinno się uwzględnić oprócz potrzeb podstawowych również brak możliwości wypełniania różnych funkcji wynikających zarówno z uwarunkowań społecznych, jak i osobistych, niezbędnych do prowadzenia wartościowego życia [Panek 2011]. Ubóstwo, według A. Sena, to nie tylko brak wystarczających środków finansowych, ale również brak możliwości przekształcenia dostępnych dóbr w celu osiągnięcia takich sposobów funkcjonowania jednostki, które pozwalają na prowadzenie przez nią odpowiadającego jej stylu życia. Ten brak możliwości osiągnięcia pożądaných przez jednostkę sposobów funkcjonowania może wynikać zarówno z niewystarczających środków finansowych, jak i innych ograniczeń, np. braku odpowiednich kwalifikacji, dyskryminacji czy też barier infrastrukturalnych. Ponadto ubóstwo utożsamiane jest przez A. Sena nie tylko z brakiem dostępu do dóbr i usług, lecz także z brakiem możliwości uczestnictwa w podejmowaniu decyzji oraz w życiu obywatelskim, społecznym i kulturalnym [Sen 2000].

Ubóstwo zatem to nie tylko niewystarczający poziom dochodów, lecz także brak możliwości zaspokojenia podstawowych w danym kontekście potrzeb życiowych. Potrzeby te mogą być zróżnicowane w zależności od wieku, płci, stanu zdrowia, stopnia sprawności czy nawet przemiany materii i rozmiaru ciała. Są one również silnie zakorzenione w kontekście społecznym i historycznym [Chmielewski 2016]. Elżbieta Tarkowska zauważyła, że ubóstwo będzie zawsze istniało między innymi z powodu różnego stopnia produktywności cechującego ludzi, którzy różnią się zdolnościami, zgromadzonym kapitałem czy choćby czasem poświęcanym na pracę, co rzutuje na ich dochód. Można więc stwierdzić, iż dysproporcje dochodowe są nierozdzielny aspekt wolnego rynku, gdyż opiera się on na podziale pracy, który wynika właśnie z istnienia różnic między ludźmi [Tarkowska 2000].

Reasumując rozważania na temat nierówności i ubóstwa, trzeba się zgodzić z opinią Kazimierza Frieske, według którego *ubóstwo to wcale nie tylko brak pieniędzy, to raczej takie szczególne okoliczności, które nie pozwalają ludziom nimi dotkniętymi na uczestnictwo w życiu zbiorowym i – zwłaszcza – w istotny sposób pomniejszają ich możliwości uczestnictwa w podstawowych instytucjach społecznych, od rodziny poczynając, na wymiarze sprawiedliwości kończąc. Mówiąc inaczej, ubóstwo to niezrealizowane warunki społecznej partycypacji* [Frieske 1997, s. 236].

WYNIKI BADAŃ

Analiza zróżnicowania rozkładu dochodów mierzonego poziomem współczynnika Giniego wskazuje, że Polska znajduje się w grupie krajów o przeciętnym poziomie nierówności dochodowych. Zmiany skali nierówności w latach 2010-2016 można podzielić na trzy zasadnicze fazy: niewielki spadek do 2011 roku, stabilizacja tzn. zamrożenie względnej pozycji najbogatszych i najbiedniejszych gospodarstw w latach 2011-2013 oraz ponowny spadek od 2014 roku (tab. 1.). W 2016 roku spadek był dość znaczny – z 32,2% w 2015 roku do 30,4%, w czym można dopatrywać się efektów programu

500+, który poprawił sytuację wielu najuboższych polskich rodzin i zmniejszył nierówności. Generalnie nierówności dochodowe w Polsce mierzone poziomem współczynnika Giniego w latach 2010-2016 zmniejszyły się o 11%.

Wartości współczynnika Giniego w przekroju miasto-wieś informują o znacznie mniejszym rozwarstwieniu dochodów ludności miejskiej w porównaniu do mieszkańców wsi (tab. 1.). W latach 2011-2014 obserwowano wyraźne zwiększanie się różnicy w nierównościach dochodowych pomiędzy tymi obszarami. Największa różnica wystąpiła w 2013 roku – współczynnik Giniego na wsi był aż o 13% wyższy niż w miastach. W 2016 roku dystans pomiędzy miastem a wsią zmniejszył się do poziomu 6%. Od 2010 roku w miastach obserwowano stałe zmniejszanie się nierówności dochodowych. W zestawieniu roku 2016 z rokiem 2010 odnotowano spadek nierówności o prawie 11%. Natomiast na obszarach wiejskich nierówności dochodowe mierzone współczynnikiem Giniego charakteryzowały się zmienną tendencją. W latach 2011-2013 obserwowano wzrost wartości współczynnika Giniego – o ponad 4%, natomiast od 2014 roku wartości współczynnika Giniego na wsi systematycznie obniżały się. Najniższy poziom nierówności dochodowych na wsi, podobnie jak w Polsce ogółem i w miastach, odnotowano w 2016 roku.

Tabela 1. Współczynnik Giniego w Polsce w latach 2010-2016

Kategoria	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	0,342	0,338	0,338	0,338	0,326	0,322	0,304
Według głównego źródła utrzymania gospodarstw domowych							
Pracownicy	0,347	0,346	0,343	0,341	0,334	0,327	0,307
Rolnicy	0,533	0,539	0,559	0,599	0,544	0,553	0,541
Pracujący na własny rachunek	0,375	0,373	0,382	0,374	0,378	0,373	0,346
Emeryci	0,249	0,244	0,242	0,239	0,236	0,233	0,224
Renciści	0,291	0,292	0,279	0,28	0,276	0,277	0,263
Według klasy miejscowości							
Miasto	0,323	0,317	0,317	0,312	0,306	0,303	0,288
Wieś	0,339	0,337	0,343	0,352	0,329	0,323	0,305

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS *Budżety gospodarstw domowych*.

Zróźnicowanie dochodowe społeczeństwa w Polsce występuje w różnych przekrojach. Szczególnie widoczne jest to w podziale na grupy społeczno-zawodowe (tab. 1). We wszystkich latach objętych badaniem najwyższy poziom nierówności dochodowych obserwowano w grupie rolników. Może to wynikać ze specyfiki dochodu gospodarstwa rolnego, który zależy od wielu różnych czynników, m.in. od wielkości gospodarstwa, produktywności, stopnia specjalizacji, warunków pogodowych i koniunktury gospodarczej. Ponadto w porównaniu z pozostałymi grupami zawodowymi nierówności dochodowe rolników charakteryzowały się największą zmiennością – od 53,3% w 2010 roku do 59,9% w 2013 roku. Bardzo niepokojąca jest wartość prawie 60% w 2013 roku. Jest bowiem ona znacznie powyżej wartości typowej dla nierównomierności rozkładu dochodów krajów rozwiniętych. W 2016 roku wystąpiła nieznaczna poprawa sytuacji materialnej rolniczych gospodarstw domowych – współczynnik Giniego obniżył się o około 2%.

W pozostałych grupach społeczno-zawodowych nierówności dochodowe osiągnęły poziom zbliżony do średniego w Polsce i nie wykazywały znaczących odchyleń.

Poziom ubóstwa relatywnego w Polsce w latach objętych badaniem kształtował się na średnim poziomie około 16%, osiągając najwyższe wartości w 2010 roku – 17,1% (tab. 2.). W 2016 r. zaobserwowano znaczący spadek wartości wskaźnika w odniesieniu do roku poprzedniego – o 1,6%. Generalnie zestawiając lata 2016 i 2010 można zauważyć spadek ubóstwa relatywnego w Polsce o prawie 19%. W 2010 roku w ubóstwie relatywnym znajdowała się co szósta osoba, a w 2016 już co siódma.

Różnice w poziomie ubóstwa relatywnego, podobnie jak w przypadku nierówności dochodowych, były wyraźniejsze w przekroju miasto-wieś (tab. 2.). Dane statystyczne potwierdzają, iż niższy stopień ubóstwa względnego charakteryzował osoby zamieszkałe w miastach – stopa ubóstwa relatywnego kształtowała się na średnim poziomie około 11%. W latach 2010-2016 stopa ubóstwa relatywnego na wsi, mimo że wykazywała tendencję malejącą, była ponaddwukrotnie wyższa niż w miastach.

Tabela 2. Ubóstwo relatywne w Polsce w latach 2010-2016 w %

Kategoria	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	17,1	16,7	16,3	16,2	16,2	15,5	13,9
Według grup społeczno-ekonomicznych							
Pracownicy	16,3	15,3	15,3	14,9	15,2	14,4	12,5
Rolnicy	25,9	28,7	26,4	26,7	28	28,9	26,5
Pracujący na własny rachunek	9,3	9,9	7,9	9,2	8,9	8,9	8,3
Emeryci	13,3	12,6	11,9	11,4	12,1	11,4	10,9
Renciści	25,4	26,4	25,8	26,3	25,5	23,2	21,8
Utrzymujący się z innych niezarobkowych źródeł	41,9	41	17,9	41,5	39	36,1	31,6
Według klasy miejscowości							
Miasto	11,9	11,5	11	11,2	11	10	9,5
Wieś	25,4	25	24,5	24	24,4	24	20,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS *Budżety gospodarstw domowych*.

W latach 2010-2016 wartość analizowanej stopy ubóstwa ustalonej w zależności od grupy społeczno-ekonomicznej pokazywała zmienną dynamikę (tab. 2.). Najuboższe osoby to osoby z gospodarstw domowych utrzymujących się z tzw. innych niezarobkowych źródeł oraz z gospodarstw rolników. W 2015 roku zaobserwowano spadek wartości wskaźnika ubóstwa relatywnego we wszystkich grupach zawodowych z wyłączeniem grupy rolników – stopa ubóstwa relatywnego zwiększyła się o ponad 3%. Należy również zauważyć, że w analizowanych latach rolnicy byli jedyną zbiorowością, w której stopa ubóstwa relatywnego w 2016 roku była wyższa niż w 2010 – o ponad 2%.

W celu stwierdzenia zależności między nierównościami dochodowymi a poziomem ubóstwa relatywnego w Polsce obliczono współczynniki korelacji Pearsona (tab. 3., rys. 1.). Z przeprowadzonych badań wynika, że istnieje bardzo silna dodatnia korelacja między współczynnikiem Giniego a stopą ubóstwa relatywnego obliczonych dla Polski ogółem – współczynnik korelacji Pearsona na poziomie 0,95. Można zatem stwierdzić, że wzrost nierówności dochodowych przyczynia się do wzrostu liczby osób żyjących w warunkach ubóstwa relatywnego w Polsce.

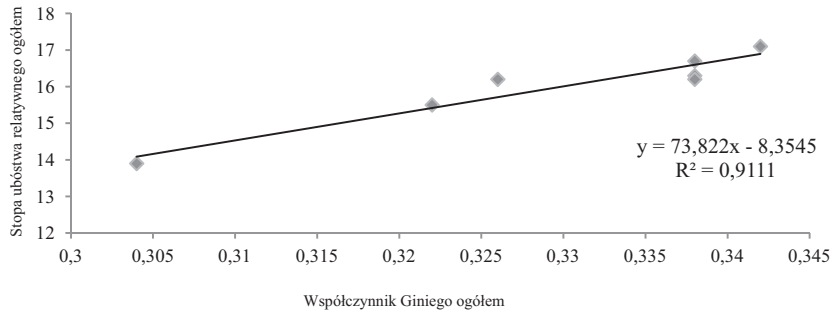
Gdy do badania korelacji użyjemy miar w zależności od klasy, wówczas zależności między nierównościami dochodowymi a sferą ubóstwa są nieco słabsze. Można zauważyć, że w miastach zmniejszenie ubóstwa relatywnego było w większym stopniu wyflu-

Tabela 3. Współzależność nierówności dochodowych i ubóstwa relatywnego

Badany aspekt	Współczynnik korelacji Pearsona (r)
Współczynnik Giniego – stopa ubóstwa relatywnego:	
ogółem	0,95
w miastach	0,93
na wsi	0,76
w grupie zawodowej rolników	-0,13

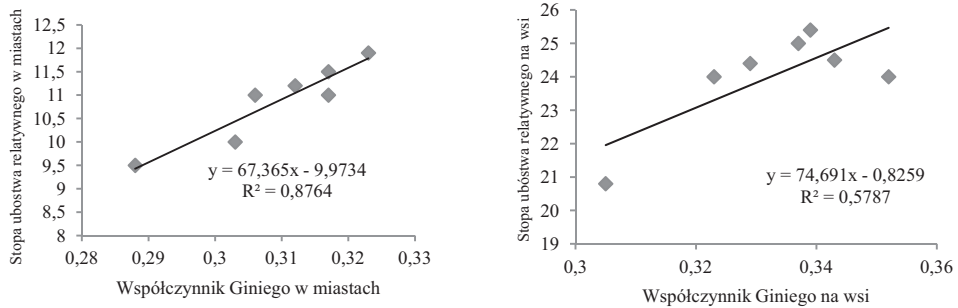
Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 1., 2.

maczone zmianami poziomu nierówności dochodowych – jedna zmienna wyjaśnia drugą w prawie 88%. (rys. 2.). Natomiast dla terenów wiejskich zależność między zmiennymi jest mniejsza, ale nadal określana jako silna ($r=0,76$). Można zatem wnioskować, że spadek nierówności dochodowych mógł przyczynić się do zmniejszenia ubóstwa relatywnego na tych terenach.

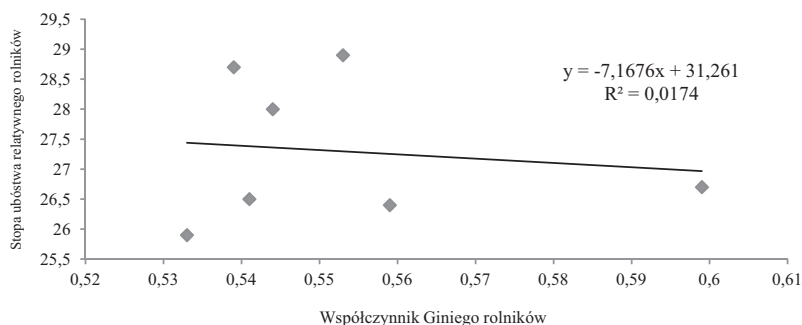
Rysunek 1. Zależność między współczynnikiem Giniego a ubóstwem relatywnym w Polsce w latach 2010-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 1., 2.

Rysunek 2. Zależność między współczynnikiem Giniego a ubóstwem relatywnym według miejsca zamieszkania

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 1, 2.

Rysunek 3. Zależność między współczynnikiem Giniego a ubóstwem relatywnym w grupie społeczno-zawodowej rolników

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 1.,2.

Zupełnie odmienną zależność pokazuje relacja współczynnika Giniego i stopy ubóstwa relatywnego obliczonych według głównego źródła utrzymania. Wyniki oszacowania nie wskazują, aby występowała jakakolwiek zależność pomiędzy współczynnikiem Giniego a stopą ubóstwa relatywnego dla grupy zawodowej rolników. Zmienne te są niezależne, współczynnik korelacji Pearsona wynosi jedynie $(-0,13)$ – tab. 3.

WNIOSKI KOŃCOWE

Przeprowadzona analiza nierówności oraz ubóstwa ekonomicznego w Polsce w latach 2010-2016 pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. Pomimo dużego zaplecza naukowego, rozważań na temat nierówności dochodowych i ubóstwa nie można uznać za kompletne. Definicje tych kategorii są bowiem ściśle związane z sytuacją społeczną i ulegają, tak jak ona, bezustannym zmianom.
2. Zróżnicowanie dochodów na osobę w gospodarstwach domowych mierzone współczynnikiem Giniego w analizowanych latach zmalało. Największą nierówność dochodową w całym okresie wykazywała grupa gospodarstw domowych, których głównym źródłem dochodu było gospodarstwo rolne.
3. Stopniowo zmniejszał się zasięg ubóstwa relatywnego w Polsce. Nadal jednak na obszarach wiejskich odsetek osób żyjących poniżej relatywnej granicy jest ponaddwukrotnie wyższy niż w miastach.
4. Badania wskazują na istnienie silnej współzależności między nierównościami dochodowymi mierzonymi współczynnikiem Giniego a ubóstwem relatywnym na obszarach wiejskich. Natomiast nie zaobserwowano związku pomiędzy analizowanymi zmiennymi dla grupy zawodowej rolników. Można zatem przyjąć, że wzrost nierówności dochodowych na obszarach wiejskich powoduje wzrost ubóstwa relatywnego. Powyższa zależność nie dotyczy jednak gospodarstw, których głównym źródłem utrzymania jest gospodarstwo rolne.

LITERATURA

- Arystoteles, 2004: *Polityka* (tłum. L. Piotrowicz) PWN, Warszawa, s. 59.
- Błaszczak-Przybycińska Ilona, 1990: *Metody pomiaru granic ubóstwa*, Wiadomości Statystyczne nr 11, Warszawa, s. 10.
- Bolejko Janina, 2014: *Wpływ systemu gospodarczego na nierówności społeczne*. Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. Andrzeja Matysiaka, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki w Jeleniej Górze, Jelenia Góra, s. 33.
- Główny Urząd Statystyczny, *Budżety gospodarstw domowych – wydania z lat 2006-2016*, Warszawa.
- Goodman Norman, 1988: *Wstęp do socjologii*, Zysk i S-ka, Poznań, s. 125.
- Chmielewski Piotr, 2016: *Znaczenie definicji biedy w wyznaczaniu granicy ubóstwa*, „Journal of Finance and Financial Law” III(1), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 45.
- Domański Henryk, 2007: *Struktura społeczna*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 12-13, 312–313.
- Frieske Kazimierz, 1997: *Bieda – miary i interpretacje* [w] S. Golinowska (red.), *Polska bieda. Kryteria. Ocena. Przeciwdziałanie*, IPiSS, Warszawa, s. 236.
- Klebaniuk Jarosław, 2007: *Fenomen nierówności społecznych*, Wydawnictwo Psychologii i Kultury Eneteia, Warszawa, s. 13.
- Mikuła Aneta, 2016: *Nierówności społeczne w Polsce*, *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 47 (3/2016), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów s. 443.
- Mises Ludwig 1998; *Human Action: A Treatise on Economics*, The scholar's edition, Auburn, Ala.: Ludwig von Mises Institute, s. 285.
- Nagel Thomas, 1997: *Pytania ostateczne*, Fundacja Aletheia, Warszawa, s. 135.
- Panek Tomasz, 2016: *Polaryzacja ekonomiczna w Polsce i w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe – Instytut Statystyki i Demografii”, Nr 48/2016, Warszawa, s. 42-43.
- Panek Tomasz, 2011: *Ubóstwo, wykluczenie społeczne i nierówności. Teoria i praktyka pomiaru*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa, s. 12.
- Peichl Andreas, Schaefer Thilo, Scheicher Christoph, 2008: *Measuring Richness and Poverty: A Micro Data Application to Europe and Germany*, IZA Discussion Paper, 3790, <http://ftp.iza.org/dp3790.pdf>. [odczyt:13.02.2017].
- Piketty Thomas, 2015: *Kapitał w XXI wieku*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa, s. 256.
- Rusnak Zofia, 2011: *Pomiar ubóstwa i wykluczenia społecznego – problemy metodologiczne*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu” Nr 20/2011, Wrocław, s. 395.
- Sen Amartya, 2000: *Nierówności. Dalsze rozważania*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków, s. 98.
- Sztompka Piotr, 2002, *Socjologia*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków, s. 332.
- Tarkowska Elżbieta, 2000: *Zrozumieć biednego. O dawnej i obecnej biedzie w Polsce*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa, s. 19.
- Zachorowska-Mazurkiewicz Anna, 2011: *Istota nierówności w procesie rozwoju – podejście instytucjonalne*, [w] Współczesne wymiary nierówności w procesie globalizacji, E. Okoń-Horodyńska, A. Zachorowska-Mazurkiewicz (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, s. 12.

Małgorzata Raczkowska, Joanna Wrześcińska-Kowal

INEQUALITY AND ECONOMIC POVERTY IN RURAL AREAS OF POLAND

Summary

The aim of the paper was to present the level of disparities and economic poverty in rural areas of Poland in the period 2010-2016. The adopted research assumption was that a high level of income inequality led to a high level of relative poverty. The research was based on the analysis and synthesis of literature and secondary statistical data from the Central Statistical Office. In the theoretical part, the author presented an overview of inequality and poverty definitions. The research part used descriptive statistics and correlation analysis. The obtained results demonstrate that there is a strong positive correlation between income inequality measured using the Gini index and relative poverty in rural areas. No correlation between variables for the professional group of farmers was observed. It can be thus assumed that an increase in income inequality in rural areas leads to an increase in relative poverty, however this correlation does not apply to households, where the main source of income is agriculture.

Adres do korespondencji:

dr inż. Małgorzata Raczkowska (orcid 0000-0002-8540-8958),

dr inż. Joanna Wrześcińska-Kowal (orcid 0000-0001-5492-8187)

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej

ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa

e-mail: malgorzata_raczkowska@sggw.pl

e-mail: joanna_wrzesinska@sggw.pl